

NÅR FAGLIGHEDEN GÅR I SELVSVING

Traditionel faglighed. Dynamisk faglighed. Dansk faglighed. Rummelig faglighed. Tværfaglighed. Faglighedsbegrebet invaderer tidens uddannelsespolitiske tænkning, men hvor går grænsen for begrebets anvendelse? Bliver vuggestueelevfaglighed det næste?

Bernard Eric Jensen dykker i kommentaren ned i et didaktisk begrebsmorads.

* Vi kender det fra det politiske liv. Får et politisk parti en bemærkelsesværdig medgang i meningsmålingerne, vil en del vælgere hoppe med på vognen, og medgangen får dermed en selvforstærkende virkning. Vi kender det fra medieverdenen. Tiltrækker en nyhedshistorie på en tv-station sig betydelig opmærksomhed, kan vi næsten være stensikre på, at andre tv-stationer vil følge trop, om end de sikkert vil søge at vinkle historien lidt anderledes.

Gør noget tilsvarende sig gældende sig inden for dansk didaktik? Der findes ingen større undersøgelser heraf, men en stikprøveundersøgelse viser, at den didaktiske diskurs om fag og faglighed er en, der i dag er ramt af et markant selvsving.

Fag og faglighed hører til blandt vor tids honnørord, de er blevet intet mindre end et megahit inden for dansk didaktisk og uddannelsespolitisk tænkning. Og sådan har det været i mere end et årti. En simpel google-søgning af web-sites på dansk understreger ordenes popularitet: 'fag' giver ca. 1.900.000 hits, 'faglig' ca. 1.700.000 hits og 'faglighed' ca. 530.000 hits. Så gennemført er faglighedsbegrebets succes, at selv et større forskerteam ikke ville kunne magte at bearbejde alle tekster, hvor der i dag gøres brug af termerne 'fag', 'faglig' og 'faglighed'. Det er måske en del af forklaringen på, at faglighedsdiskursens udbredelse og forgreninger indtil videre ikke er blevet kortlagt nærmere.

Når det drejer sig om den aktuelle uddannelsespolitiske debat, har faglighedsstænkningen nærmest status af en hegemonisk diskurs. Den er dominerende, og det har mærkbare konsekvenser. Forsøger man at sejle op imod den, løber man en betydelig risiko for at miste sin troværdighed inden for den didaktiske offentlighed. Skulle man ligefrem driste sig til at problematisere centrale dele af denne diskurs, må man være villig til at se i øjnene, at mange vil mene, at man på det nærmeste har diskvalificeret sig selv.

Trods det har jeg ment det umagen værd at lave en stikprøveundersøgelse af, hvordan danske fagfolk bruger begreberne 'fag' og 'faglighed' ved indgangen til det 21. århundrede. Det er sket ved at lave en didaktisk nærlæsning af fire centrale uddannelsespolitiske tekster: en universitær lærebog, en uddannelsespolitisk redegørelse, en didaktisk afhandling og et større fagligt udredningsarbejde.

Læsningen af teksterne har været særdeles kritisk og nøjeregnende – ja, der vil sikkert være de læsere, der vil opfatte den som slet og ret pedantisk, idet opmærksomheden også fæstnes ved de foreliggende svipsere og tanketorsk. Sigtet har været at indkredse så præcist som muligt, hvad der i dag forstås ved fag og faglighed, og give en karakteristik af den forestillingsverden, hvori faglighedsstænkningen er indlejret. Hvis stikprøveundersøgelsen giver et godt fingerpeg om, hvordan der tænkes om fag og faglighed, så har vi i dag at gøre med en diskurs i selvsving. Hvordan viser det sig? Jeg vil antyde det ved at skitsere sider af symptombilledet.

I år 2000 udgav Undervisningsministeriet Uddannelsesredegørelse 2000, der er dets redegørelse for, hvilke udfordringer fagligheden står over for ved indgangen til det 21. århundrede. Den udgør fortsat den mest indgående redegørelse for ministeriets forståelse af, hvad der kan/skal forstås ved fag og faglighed.

Når mange fagfolk begynder at gøre brug af et bestemt sæt begreber, er det ikke videre overraskende, at der kan melde sig et behov for at skelne mellem forskellige varianter af eller differentieringer af det sagforhold, som begreberne søger at begribe og dermed gøre håndterbart. Men jeg må dog indrømme, at jeg blev noget overrasket over den mangfoldighed af fagligheder, der faktisk kan spores i ministeriets redegørelse.

Mangfoldigheden kan indkredses ved at opregne de adjektiver og præfikser, som ministeriet gør brug af for at skelne

forskellige fagligheder fra hinanden. En nærlæsning viser, at ministeriet skelner mellem (i) en traditionel/konserverende og ny/moderniseret faglighed, mellem (ii) en stivnet og en adaptiv/dynamisk faglighed, mellem (iii) en snæver og en rummelig faglighed, mellem (iv) en overfladisk og en faglighed med dybde, mellem (v) en basis/systemfaglighed og en projektfaglighed, mellem (vi) monofaglighed og flerfaglighed, mellem (vii) professionsfaglighed og ikke-professionsfaglighed, mellem (viii) en seminariefaglighed og en videnskabsfaglighed, mellem (ix) en dansk faglighed og en svensk, tysk, britisk osv. faglighed og mellem (x) en faglighed, en tværfaglighed og en kernefaglighed.

Det giver muligvis god mening at skelne mellem alle disse varianter af faglighed, ministeriet leverer dog ikke belægget herfor. Men som jeg ser det, må man i det mindste konkludere, at mangfoldigheden har karakter af et vildnis af fagligheder. Gør ministeriet det? På ingen måde. Tværtimod gør ministeriet brug af den bestemte entalsform og taler ufortrødent om "en styrkelse af fagligheden". Ja, det går end ikke af vejen for at ligne hele uddannelsessystemet med et velordnet hus.

Det er ikke blot eksempler på brugen af en besværgende retorik, det viser også, hvordan ministeriets embedsmænd fremstår som føjelige ofre for den faglighedsdiskurs, som de selv gør brug af.

Når faglighedsdiskursen har kunnet opnå en sådan gennemslagskraft, drejer det sig imidlertid ikke om et skinbarligt illusionsnummer. Der findes en meget substantiel og væsentlig kerne i en faglighedstænkning. Der er bestemt de sammenhænge, hvor begreberne 'fag', 'faglighed' og 'fagfolk' har en præcis betydning, og det går tilbage til den definitoriske sammenhæng, der er etableret mellem disse tre begreber. Faglighed er da noget, der kendetegner fagfolk – dvs. personer, der gennem deres faglige uddannelse har oparbejdet en særlig (dvs. specialiseret) indsigt og kunnen inden for deres pågældende fag. Og i så fald drejer fagdidaktik sig om at fremme uddannelsen af fagfolk.

Men når det drejer sig om begreberne 'fag' og 'faglighed', bruges de i dag også i mange andre sammenhænge – dvs. hvor det ikke drejer sig om fagfolks særlige kompetencer. Det er her, at faglighedsdiskursens succes har avlet stadig mere succes og så fremdeles. Selvsvinget fremgår for eksempel af, hvordan adjektivet 'faglig' hæftes på stadig flere læringsaktiviteter i et forsøg på at give dem et kvalitetsstempel. Men virkningen heraf er en åbenbar udvanding af selve faglighedsbegrebet.

Begrebet 'faglighed' bruges nu om stunder ikke kun til at karakterisere den virksomhed, som en folkeskolelærer eller gymnasielærer udøver, det bruges også om den virksomhed, som de lærende udøver. I slipstrømmen herpå har begrebsparret 'lærerfaglighed' og 'elevfaglighed' gjort dets entré i den didaktiske sprogbrug. Men hermed har didaktikere samtidigt bevæget sig ud på en glidebane uden indbyggede stopklodser – en glidebane, der er endt i et regulært begrebsmorads.

Findes der en elevfaglighed, må der findes både en folkeskoleelevfaglighed og en gymnasieskoleelevfaglighed. Med indførelse

"Næste skridt må blive didaktiseringen af læringsmiljøet i en vuggestue, og i kølvandet herpå må det forventes, at vuggestueelevfaglighed vil dukke op som endnu et skud på stammen af elevfagligheder"

af didaktiske læreplaner for børnehaver vil 'det at gå i børnehaven' snart blive opfattet som en form for skolelæring, og dermed vil termen 'børnehaveelevfaglighed' sikkert begynde at gøre sit indtog. Næste skridt må blive didaktiseringen af læringsmiljøet i en vuggestue, og i kølvandet herpå må det forventes, at vuggestueelevfaglighed vil dukke op som endnu et skud på stammen af elevfagligheder.

Er det ikke et plat forsøg på at karikere dansk didaktisk tænkning? Nej, der er det ikke! Det er nemlig ikke vanskeligt at eftervise, hvordan vi i disse år gør begrebet 'faglighed' mere og mere rummeligt – så rummeligt og elastisk, at det også kan tages i brug som betegnelse for elementære former for hverdagslæring – for eksempel det at lytte og tale. Der er således en direkte sammenhæng mellem det selvsving, der gør sig gældende inden for faglighedsdiskursen, og den pågående udvanding af faglighedsbegrebet.

BERNARD ERIC JENSEN

Mag.art. i historie og lektor ved Institut for Curriculumforskning, Danmarks Pædagogiske Universitet. Bernard forsker blandt andet i historiedidaktik, fagkyndighed og identitetspolitik. Han har netop udgivet bogen 'Fag og faglighed – et didaktisk morads' på Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Vil du vide mere om faglighed og didaktik? Bernard Eric Jensen anbefaler:

- Karsten Schnack (red.), 'Didaktik på kryds og tværs', (2004) Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag
- Sigmund Ongstad (red.), 'Fag og didaktik i læreruddanning', (2006) Universitetsforlaget